

Юлія Іванівна БУКОВЕЦЬКА

аспірантка кафедри міжнародних економічних відносин,
Львівський національний університет імені Івана Франка
E-mail: yulya.bukovetska@gmail.com

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ ІННОВАЦІЙ

Буковецька, Ю. І. Сучасні підходи до визначення сутності та класифікації інновацій [Текст] / Юлія Іванівна Буковецька // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2014. – Том 17. – № 1. – С. 32-37. – ISSN 1993-0259.

Анотація

У статті обґрунтовано важливість інновацій та інноваційної діяльності для підвищення конкурентоспроможності як для окремих підприємств, так і країн загалом. Інноваційний характер економіки бачиться як найважливіший засіб покращення ефективності функціонування господарських систем, підвищення продуктивності праці, і в результаті – поліпшення якості життя населення. Визначено причини виникнення інновацій з боку попиту і пропозиції, а також окреслено етапи досягнення успіху в глобальній конкуренції за виявленою послідовністю «знання – інновації – технологічна перевага – конкурентні переваги – стратегія і стратегічне управління компанією – успіх у глобальній конкуренції». У дослідженні підкреслено необхідність пізнання сутності інновацій з метою ефективного керуючого впливу на інноваційну діяльність. Окрім того, розглядаються різні погляди на поняття «інновація» зарубіжних і вітчизняних вчених. Аналіз їхніх робіт виявив недостатню теоретичну розробленість інноваційної проблематики, що підтверджується відсутністю загальноприйнятого визначення «інновація». Виявлено, що сьогодні науковці дотримуються одного з двох підходів – інновація розглядається як кінцевий результат інноваційної діяльності чи як процес упровадження нововведень, у якому винахід або ідея набувають економічного змісту. Вказано на те, що більшість теоретиків і практиків дотримуються поняття «інновації», прийнятого в Інструкції Осло. Саме його узяти за основу при виробленні нормативно-правової бази з інновацій в Україні. Зазначено важливість виявлення типів інновацій у з'ясуванні всебічної характеристики інновацій, пізнання, осмислення спільного і відмінного з іншими інноваціями. У роботі аналізується багатокритеріальна систематизація інновацій і на її основі запропоновано власний підхід до класифікації інновацій. Зроблено висновок, що систематизація класифікаційних ознак і створення на цьому ґрунті науково обґрунтованої класифікації інновацій має достатньо вагому практичну значущість, оскільки має потенційну здатність дати детальне уявлення про характеристики тієї чи іншої інновації.

Ключові слова: інновація; види інновацій; інноваційна діяльність; конкурентоспроможність; нововведення.

Yulia Ivanivna BUKOVETSKA

PhD Student,
Department of International Economic Relations,
Ivan Franco National University of Lviv
E-mail: yulya.bukovetska@gmail.com

NEW APPROACHES TO THE NATURE DETERMINATION AND CLASSIFICATION OF THE INNOVATIONS

Abstract

The paper emphasizes the importance of innovation and innovative activities in order to enhance the competitiveness as for particular companies so for countries on the whole. The innovative nature of the economy is considered as the most important mean to enhance the functioning of economic systems, increase the labor productivity, and results in improving the quality of life. The demand and supply side causes of the innovations are

identified and steps to ensure success in the global competition by sequence detection "knowledge – innovations – technological superiority – competitive advantage – the strategy and strategic management of the company – success in global competition" are provided by the author. The study sets a stress on the importance of the innovation comprehension for the purpose of effective innovative management. Different views on the concept of innovation of foreign and domestic scientists are also represented. Analysis of their work reveals that the theoretical elaboration of innovations suffers from shortcomings, as evidenced by the lack of a generally accepted definition of innovation. It is revealed that today in the definition of innovation scientists follow one of the two approaches – innovation is seen as the final result of innovative activities or as a process, in which the invention or idea acquire economic content. It is pointed out that the majority of theorists and practitioners adhere to the concept of innovation, adopted in Oslo Manual. Definition of innovation adopted in this document is taken as a basis for the development of the regulatory framework for innovations in Ukraine. The importance of the identifying the types of innovations in clarifying the comprehensive characteristics of innovation, knowledge, understanding common and different with other innovations is indicated. The paper analyzes the multicriteria systematize innovation and on its basis the author's approach to the classification of innovation is proposed. It is concluded that the systematization of the features selection and the creation science-based classification of innovations have quite significant practical importance, thus it has potential ability to give a comprehensive understanding of the characteristics of a particular innovation.

Keywords: innovation; types of innovations; innovative activities; competitiveness; novation.

JEL classification: O31

Вступ

Сучасний економічний розвиток характеризується провідним значенням науково-технічного прогресу та поглибленням інтелектуалізації основних факторів виробництва. Підвищення конкурентоспроможності як окремих підприємств, так і країн загалом неможливе без підвищення інноваційної складової в економічному розвитку.

Для того, щоб вижити і бути конкурентоспроможними на міжнародних ринках, підприємствам доводиться орієнтуватися на швидку адаптацію до змін і на інноваційну діяльність, яка спрямована на створення, освоєння, поширення і використання інновацій.

Висока оцінка ролі інновацій ставить на порядок денний питання вже не стільки виявлення механізму їх відтворення на постійній основі, скільки необхідність пізнання їх сутності з метою ефективного керування впливу на інноваційну діяльність.

Важливим при цьому є виявлення типів інновацій, які можуть здійснювати корпорації для підвищення ефективності виробництва та конкурентоспроможності продукції, що вимагає багатокритеріальної комплексної класифікації інновацій. Вона має велике значення у з'ясуванні всебічної характеристики інновацій, пізнання, осмислення спільного і відмінного з іншими інноваціями.

Дослідженню першопричин інновацій, чинників і джерел появи, ролі, класифікацій інновацій в економіці і суспільстві присвячені роботи класиків П. Крюгмана, К. Ланкастера, Д. Рікардо, А. Сміта, Й. Шумпетера, сучасних зарубіжних: Ч. Белангері, Ф. Бетса, Т. Браїана, М. Додгсона, П. Квінтаса, Дж. Маунта, Д. Мессі і вітчизняних економістів: А. І. Амоша, Д. Є. Андросової, Л. Білоусової, А. Г. Наумовець, О. В. Посилкіної, Т. Скрипко, Л. Федулової та багатьох інших.

Але аналіз наявних робіт свідчить про недостатню теоретичну розробленість інноваційної проблематики, що підтверджується відсутністю загальноприйнятого визначення «інновація». Також до сьогодні не існує єдиної класифікації інновацій.

Мета статті

Мета статті – проаналізувати і узагальнити підходи до визначення поняття «інновація», розглянути та систематизувати основні види інновацій за ключовими ознаками. Класифікація інновацій необхідна для розуміння стратегії підприємства. Кожен тип інновацій вимагає використання відповідної інноваційної стратегії та специфічного механізму управління інноваційним процесом. Крім того, класифікація інновацій допомагає визначити становище фірми, форми просування її продукції на ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження

Сьогодні вже став загальноновизнаним той факт, що компанії досягають конкурентних переваг лише за допомогою інновацій. Хоча кожна успішна компанія застосовує власну стратегію, глибинні принципи її діяльності, характер і еволюція виявляються у своїй основі у всіх однаковими: лише постійними вдосконаленнями і нововведеннями можна досягти високого рівня продуктивності і підвищувати його з плином часу.

Компанія, досягнувши конкурентних переваг, може утримувати їх після цього тільки за допомогою постійних вдосконалень, оскільки практично будь-яке досягнення можна повторити – конкуренти відразу ж і обов'язково обійдуть будь-яку компанію, яка припинить вдосконалення та впровадження інновацій.

Таблиця 1. Причини появи інновацій з боку попиту і пропозиції*

Причини попиту	Причини пропозиції
– Застарілість попередніх технологій, продуктів.	– Ресурси, вивільнені в результаті надвиробництва.
– Ресурсна обмеженість товарів за застарілою технологією (енергетична криза, наприклад).	– Розвиток і досягнення науки.
– Наслідування «передових» за потребами.	– Імпорт технологій і технічних знань.

**Складено автором*

Формування конкурентних переваг на основі інновацій можна досягнути тільки за допомогою їх реалізації, втіленні в нових товарах та у використанні нових технологій. Це виводить компанії на новий технологічний рівень, забезпечуючи технологічну перевагу перед конкурентами, на основі якої і формуються конкурентні переваги.

На рисунку (див. рис 1) зображено етапи досягнення успіху в глобальній конкуренції, початковою ланкою якого є знання. Залежно від того, якими знаннями володіє компанія, вони мають втілення в тих чи інших інноваціях, які реалізуються у відповідних технологіях, яких не мають конкуренти. Ці технології формують конкурентні переваги і за відповідної стратегії забезпечують успіх у конкурентній боротьбі. Та чи інша стратегія вимагає технологій, одержуваних на відповідних результатах НДДКР. Останні визначають знання, якими необхідно володіти.

Рис. 1. Етапи досягнення успіху у глобальній конкуренції [1]

Незважаючи на важливість інновацій в оцінці конкурентоспроможності окремих підприємств і економіки загалом, однозначного розуміння інновацій на сьогодні не існує. З економічної точки зору основне завдання інновацій – створення додаткової цінності як для споживачів, так і для компаній, які впроваджують інновації.

Через те, що інновації є надзвичайно складним і багатоаспектним феноменом людської життєдіяльності, існує досить багато різних розумінь цього поняття і визначень.

Уперше поняття «інновація» в науковому контексті було введено у вжиток на початку ХХ ст. Це зробив американський вчений австрійського походження Й. Шумпетер у своїй роботі «Теорія економічного розвитку». Він визначив інновацію як нову науково-організаційну комбінацію виробничих факторів, створену підприємницьким духом. Він зараховував до інновацій як нові продукти та технології, так і застосування нових способів комерційного використання, освоєння нових ринків збуту і джерел сировини, зміни галузевої структури, укрупнення фірми [2].

У зв'язку з посиленням ролі науково-технічного прогресу як фактора економічного розвитку в 1980-х рр. уявлення про зміст поняття «інновація», запропоноване Шумпетером, отримало подальший розвиток у роботах зарубіжних дослідників.

Наведемо найбільш значущі визначення у табл. 2.

Таблиця 2. Трактування терміну «інновація» окремими дослідниками*

Дослідник (и)	Зміст терміну «інновація»
Бетс Ф.	Уведення новацій і нововведень різного ступеня новизни і радіусу дії у вигляді продуктів, технологій, ринків, галузей господарств, сфер застосування [3].
Брайан Т.	Процес, у якому інтелектуальний товар (винахід, ноу-хау або ідея) набуває економічного змісту [4].
Мессі Д., Квінтас П., Уїлд Д.	1) Перше використання нового продукту, процесу або системи; 2) процес, який містить такі види діяльності, як дослідження, проектування, розробка та організація виробництва нового продукту, процесу або системи [5].
Додгсон М.	Наукова, технологічна, організаційна та фінансова діяльність, що призводить до комерційного введення нового (або поліпшеного) продукту або нового (або поліпшеного) виробничого процесу або обладнання [6].
Федулова Л.	Результати наукових досліджень та розробок, спроможні поліпшити технічні, економічні, споживчі характеристики наявної продукції, процесів, послуг або стати основою нової [7].
Скрипко Т.	Процес розробки, впровадження, експлуатації виробничо-економічного та соціально-організаційного потенціалу, який покладений в основу новації [8].
Закон України «Про інноваційну діяльність»	Новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери.

*Складено автором за [3] – [8]

Перелік визначень інновації можна було б продовжити. Найбільш істотна відмінність між різними визначеннями полягає в тому, якого підходу до поняття інновації дотримується науковець.

Можна виділити два основні підходи:

- Інновація розглядається як кінцевий результат інноваційної діяльності (статичний аспект).
- Інновація розуміється як процес упровадження нововведень, у якому винахід або ідея набувають нового економічного змісту (динамічний аспект).

До недавнього часу велися дискусії, який з цих підходів є більш досконалим.

Однак ці дебати втратили свою актуальність у зв'язку з тим, що нині можна говорити про вироблення своєрідного міжнародного стандарту поняття інновації як цілком певної управлінської категорії.

Формуванню цього міжнародного стандарту сприяла "Інструкція Осло" (Рекомендації по збору та аналізу даних з інновацій), яка є методологічним документом, розробленим Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) спільно зі Статистичним бюро Європейських співтовариств (Євростатом), рекомендації якого використовують у галузі статистики інновацій, прийнятим у 2005 р. Інновацією розглядаються введення у вжиток будь-якого нового або значно поліпшеного продукту (товару або послуги) або процесу, нового методу маркетингу, або нового організаційного методу в діловій практиці, організації робочих місць чи зовнішніх зв'язках [9].

У наш час поняття інновації, зазначеного в цьому документі, дотримуються більшість теоретиків і практиків у галузі управління. Саме воно взято за основу і при виробленні нормативно-правової бази з інновацій в Україні, при розробці концепцій, програм, інших стратегічних документів з інноваційної діяльності.

Важливим етапом аналізу інновацій є їх класифікація відповідно до низки основних ознак і підходів. Їх критичний аналіз і узагальнення дозволили створити систему класифікації, яка містить класифікаційні ознаки і визначені відповідно до них види інновацій.

1. За конкретними результатами процесу нововведень (інновацій): патенти, винаходи, нові або

модифіковані вироби, стандарти, прогресивні технологічні процеси, товарні знаки, послуги, нові методи управління і організації виробництва.

2. За ступенем радикальності та новизни:

- радикальні (базисні) – нововведення, які базуються на науковому відкритті або великому винаході і спрямовані на освоєння принципово нових продуктів і послуг, технологій нових поколінь або принципово нового способу використання відомих технологій.
- комбінаторні (покращувальні) – нововведення, спрямовані на модифікацію параметрів вже вироблених продуктів і використовуваних технологій, вдосконалення продукції та технологічних процесів.
- псевдоінновації (псевдонововведення) – неістотні зміни продуктів і технологічних процесів: естетичні (колір, декор, форма) і незначні технологічні зміни [10].

3. За предметним змістом: продуктові, технологічні, управлінські, маркетингові.

4. За сферами діяльності (характером застосування): економічні, правові, екологічні, соціально-політичні, соціокультурні і т. д.

5. За характером задоволення потреб: орієнтовані на наявні потреби (кризові); орієнтовані на формування нових потреб (інновації розвитку).

6. За причиною виникнення:

- реактивні – спрямовані на забезпечення виживання, збереження, подальшого розвитку і процвітання підприємства;
- стратегічні – спрямовані на вирішення перспективних завдань, упровадження яких має випереджувальний характер з метою отримання вирішальних конкурентних переваг у перспективі.

7. За терміном розробки: короткострокові; середньострокові; довгострокові.

8. За масштабом новизни: нові для підприємства чи установи; нові для галузі; нові для країни; світової новизни.

9. За адресатом інновацій: для виробника; для споживача; для суспільних і державних інституцій тощо.

На підставі проведеного аналізу пропонуємо наступну систематизовану класифікацію інновацій, наведену в таблиці 3.

Таблиця 3. Удосконалена класифікація інновацій*

Класифікаційна ознака	Види інновацій
Сфера застосування	продуктові, процесні
Ступінь новизни	абсолютні, відносні, умовні, часткові
Варіанти організації	внутрішньокорпоративні, програмні, конкурсні
Рівень розробки і поширення	державні, регіональні, галузеві, корпоративні, фірмові
Ступінь ризику	низькоризикові, середньоризикові, високоризикові
Темп здійснення	швидкі, наростаючі; сповільнені, рівномірні; повільні, затухаючі.
Характер зв'язку з науковим знанням	висхідні (на основі нових знань), низхідні (на основі наявних)
Ступінь радикальності	базові, покращувальні, мікроінновації, псевдоінновації
Сфера діяльності	економічні, екологічні, соціально-політичні, соціокультурні, правові і т. д.
Задоволення потреб	орієнтовані на існуючі потреби (кризові), орієнтовані на формування нових потреб (інновації розвитку).
Причина виникнення	реактивні, стратегічні
Середовище використання	внутрішні, зовнішні
Термін розробки	короткострокові, середньострокові, довгострокові

*Складено автором

Висновки та перспективи подальших розвідок

Отже, спираючись на матеріали дослідження, можемо зробити висновок, що поняття «інновації» і їх класифікація за різними ознаками є важливими не тільки для розвитку теорії інновацій, але й для ефективного здійснення інноваційної діяльності.

Вважаємо, що узагальнення і систематизація класифікаційних ознак і створення на цьому ґрунті науково обґрунтованої класифікації інновацій має достатньо вагому практичну значущість, оскільки має потенційну здатність дати детальне уявлення про характеристики тієї чи іншої інновації. Подальші дослідження у цій сфері стосуватимуться державної політики у сфері досліджень та інновацій, а також фінансування інноваційних проєктів.

Список літератури

1. Тычинский, А. В. Управление инновационной деятельностью компаний: современные подходы, алгоритмы, опыт [Текст] / А. В. Тычинский. – Таганрог: Изд-во ТТИЮФУ, 2009. – С. 32-33.
2. Schumpeter, J. A. *The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest and the Business Cycle* [Text] / J. A. Schumpeter. – N. J. : Transaction Publ., 2008. – P. 89.
3. Betz, F. *Managing Technology: Competing Through New Ventures, Innovation, and Corporate Research* [Text] / F. Betz // Englewood Cliffs. — N. J. : Prentice Hall, 1987.
4. Твисс, Бр. Управление научно-техническими нововведениями [Текст] / Брайан Твисс; сокр. пер. с англ. А. Г. Медведева; [предисл. К. Ф. Пузыни]. – М. : Экономика, 1989. – с. 32-49
5. Трансфер технологий и эффективная реализация инноваций [Текст] / Под ред. Н. М. Фонштейна. – М. : АНХЦКТ, 1999. – с. 154
6. Dodgson, M. *Effective Innovation Policy: A New Approach* [Text] / Mark Dodgson, John Bessant.. – Boston: International Thomson Business Press, 1996. – P. 2
7. Федулова, Л. І. Інноваційна економіка [Текст]: підруч. для студ. вищ. навч. закл. /Л. І. Федулова. – К. : Либідь, 2006. – с. 39
8. Скрипко, Т. О. Інноваційний менеджмент [Текст]: підручник / Т. О. Скрипко. – К. : Вид-во "Знання", 2011. – с. 24
9. *Oslo Manual: Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data, third edition*, - OECD, 2005. – P. 46
10. Гурунян, Т. В. Управление инвестиционно-инновационной деятельностью [Текст]: учеб. пособие для дистанц. обучения и самост. работы студентов / Т. В. Гурунян; СибАГС. – Новосибирск: Изд-во СибАГС, 2010. – с. 34

References

1. Tychinsky, A. V. (2009). *Management of innovative activity of the companies: modern approaches, algorithms, experience.* – Taganrog: TTI YUFU, 32-33
2. Shumpeter, J. A. (2008). *The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest and the Business Cycle.* – NJ, USA: Transaction Publ., 89
3. Betz, F. (1987). *Managing Technology: Competing through new Ventures, Innovation, and Corporate Research.* — N. J. : Prentice Hall.
4. Brian, T. (1989). *Managing scientific and technological innovations.* – Moscow: Economy.
5. Fonshteyn, N. M. (1999). *Technology transfer and effective implementation of innovations.* – Moscow: Academy of National Economy.
6. Dodgson, Mark & Bessant, John (1996). *Effective Innovation Policy: A New Approach.* – Boston: International Thomson Business Press.
7. Fedulova, L. I. (2006). *Innovation economy.* – Kiev: Lybid.
8. Skrypko, T. O. (2011). *Innovation management.* – Kiew: Knowledge.
9. *Oslo Manual: Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data (2005), third edition, OECD, 46*
10. Hurunyan, T. V. (2010). *Managing of innovative and investment activity.* – Novosibirsk: Novosibirsk Academy of Public Service.

Стаття надійшла до редакції 25.10.2014 р.